

Херодот

Ἡρόδοτος Ἁλικαρνῶσσεύς

Старогръцки историк от **Халикарнас** (обл. **Кария**, Мала Азия), роден ок. 484 г. пр. Хр. Данни за живота му са запазени във византийската енциклопедия „**Суда**“. Произхожда от изтъкната местна фамилия, вероятно аристократична - баща Люксес, майка Дрюо, брат Теодорос. Близък роднина на епическия поет Панасис.

Заради участието си в заговора срещу халикарнаския тиран Лигдамис, дълги години е изгнаник на о. **Самос**. Между 455 и 444 г. пр. Хр. предприел продължителни пътешествия по малоазийското крайбрежие с прилежащите му острови, в Предна Азия, Египет, Кирена, по сирийско-финикийското крайбрежие с **Кипър**, **Понт**, **Хелеспонт**, **Тракия** и **Македония**. Известно време (40-те години на 5 в. пр. Хр.) пребивава в **Атина**, където силно влияние върху неговите възгледи като историк оказва дружбата му с **Перикъл** и **Софокъл**. Там обстойно се запознава с традицията на атическата трагедия и принципите на атинската демокрация, от които нескрито се възхищава, което автоматично го прави враг на Халикарнас. Вероятно и поради тази причина участва в организираната от Перикъл кампания (444 - 443 г. пр. Хр.) за колонизацията на Турии (Южна Италия), където се заселва и живее до смъртта си. Написва обемистото съчинение „Историческо изложение“ (Ἱστορικὴ ἱστορία), известно днес под името „История“. Макар и незавършен този труд отваря път за развитието на гръцката историопис като излиза от рамката на митографския канон и логографската традиция. Годината на смъртта му е неизвестна, но се определя косвено по най-късно споменатото в „История“ събитие (430 г. пр. Хр.). Възможно е обаче животът му да е продължил до 420 г. пр. Хр.

Подтикът за написването ѝ е несъгласието му с представите за континентите в „Описание на земята“ на **Хекатей** от **Милет** [*Hdt. 4, 36*]. Анализът на историческата действителност в „История“ се осъществява чрез съчетаване на генеалогични и етнографски сведения с данни от устни анкети, проведени от самия автор на място по време на продължителните му пътувания. Използвани са документи, епиграфски паметници и архиви, а също и трудове на негови предшественици като „Лидийска хроника“ на Ксант, „Персийска хроника“ на Харон от Лампсак, две недостигнали до нас съчинения на Дионисий от Милет. Най-предпочитани обаче, са устните разкази (анкети). Заради новаторския си подход при написването на това обемисто съчинение, Херодот е издигнат от **Цицерон** в ранг „Баща на историята“ [*Cic. De leg. I, 5: Apud Herodotum patrem histiriae ... sant innumerabiles fabulae*]. Това положение остава непроменено и до днес, въпреки по-модерния от днешна гледна точка анализаторски подход и изложение на други антични автори, като например **Тукидид** „История на Пелопонеската война“.

„История“ е писана на части. Първоначално авторът подготвя определени пасажии за четене пред публика. **Евсебий** съобщава, че след едно такова четене пред атиняни Херодот е обявен за почетен гражданин, а у **Плутарх** се съдържа сведението, че в 445 г. пр. Хр. е награден с парична награда на стойност 10 таланта. **Лукиан** също съобщава за публични четения на „История“ (вер. на откъс от нея) на игрите в **Олимпия**. По това време Херодот посещава **Делфи**, Македония, Термопилите и много гръцки градове. Вероятно идеята да свърже отделните части в един труд възниква след заселването му в Турии. Изложението е на йонийски диалект, който е официален за елинските колонии в Мала Азия.

Съчинението е разделено механично на 9 книги по-късно, вероятно при публикуването му през епохата на елинизма, когато се наложило да бъде поместено в отделни свитъци. Всяка книга е названа по името на една от деветте **Музи**.

В този труд Х. свързва прерасналата в история генеалогия с географско-епиграфското изследване. От друга страна се съчетава наследената от йонийските логографи наука с някаква доза художествена литература. Така всъщност той създава нов жанр в прозата - едновременно успоредно изложение на героическия и дидактическия епос, с цел да се обхване целия човешки живот в действителното пространство-време. След Х. в този жанр пише единствено **Тит Ливий**.

Натрупването на прекомерно много разнородни данни и стилове, прави изложението тромаво, а липсата на достатъчно време за преосмисляне на вече готовите части, показва липса на стройна концепция за по-подходящо структуриране и вътрешно обмисляне на фактите и отношенията между тях при обединяването им в общ труд. На много места изложението е наивно и безкритично, заради което Х. често е критикуван още в древността. Това обаче е и плюс, тъй като авторът предава много факти както ги е видял или чул и така запазва тяхната автентичност, без да ги пречупва през елинския светоглед или политическа конюнктура. Вероятно това е и резултат от желанието му да пресъздаде различността в живота на отделните народи и общности, както и от вътрешното убеждение за равнопоставеността им в икономическите, политическите и културните взаимодействия.

Предметът на „История“ е диалектичен: първо светът да бъде представен като набор от събития, явления и паметници; второ светът да бъде представен като протичане на едно основно събитие - войната между елините и варварите, конфликтът между Изтока и Запада. Застъпена е и идеята за цикличността - близкото минало на света се представя като просто повторение на далечното. За тази цел се предлагат ракурси към походът на аргонавтите и троянската война, които са предходни брънки на съвременното звено - гръко-персийските войни. В човешки план, подобно на „Илиада“, тази диалектичност е предадена с ритмичното редуване на справедливост - несправедливост, на сторено зло с възмездие. При предаване на генеалогии на царе и герои той поддържа тезата за редуване на благополучие с неблагоприятие. Тук погрешно счита, че причината за неблагоприятията може да се корени в завистта на някое божество. За него това е

трансцедентна причина-регулатор за основните събития.

Конструкцията, поне в началото, е двутактова - всяка следваща война е отмъщение (τ...σις, -εως, ¹ - изкупление, възмездие) за причинената предишна неправда (εδικ...α, ¹). Така историята е правилен низ от взаимно обусловени свръхсъбития в отношението щета - възмездие. По-нататък тази конструкция е заменена от съзнание за естествената експанзия на големите монархически държави и техния апетит за победи и надмощие [*Hdt.* 7, 8]. Изходът е в заключението, че елините побеждават, защото са свободен народ, а персите са слаби, защото са роби на властелин.

Много интересни за изследователите на античността са етнографско-географските екскурси. Когато предава походът на **Дарий I** (522 - 586 г. пр Хр.) в **Скития**, **Либия**, **Тракия** и по **Хелеспонта**, Херодот дава много ценни и подробни сведения, които липсват у други автори, или по-късно са изгубени.

□

Веселка Манавска

□

Литература:

Богданов, Б. Старогръцката литература. Исторически особености и жанрово многообразие. София, 1992: 85-102.

Evans, J. A. S. Herodotus. - In: Twayne's World Authors Series. Boston, 1982.

Immerwahr, H. R. From and Thought in Herodotus. - In: American Philological Assotion Monograph Series. Atlanta, 1986.